

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Клапчук Валерії Миколаївни

*«Бандурне мистецтво України середини XVIII – початку XXI ст.:
соціокультурний вимір»*

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 03 Гуманітарні науки

зі спеціальності 032 Історія та археологія

У історії є теми, які потребують більш детального вивчення та застосування міждисциплінарного підходу. Такі дослідження допомагають розкрити повну картину епохи або доповнити фрагмент, якого бракує для відтворення того чи іншого процесу (соціального, культурного, економічного, політичного тощо).

Дисертація Клапчук Валерії Миколаївни «Бандурне мистецтво України середини XVIII – початку XXI ст.: соціокультурний вимір» стає тим пазлом, який органічно вписується у історичний контекст, доповнюючи триста років української історії елементом, якого бракувало для повного відтворення минулого.

Бандура – автентичний інструмент, який несе в собі код української нації, демонструє здобутки минулих поколінь, асоціюється з вісниками історичних подій. Бандурне мистецтво в контексті сьогодення виступає, як чинник підтримки патріотичного духу та суспільних настроїв. Різноманіття репертуару відкриває багату культуру українців, варіативність музичних стилів, які передають дух епохи. Тому тема дисертації, безумовно, є актуальною і відповідає сучасним тенденціям історичної науки.

Варто відзначити, що дисертація була виконана відповідно до плану науково-дослідної теми «Регіональна історія України: соціокультурний дискурс» (Державний реєстраційний номер 0122U001137) кафедри історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Особистий внесок авторки полягає у висвітленні історичних та соціокультурних аспектів розвитку

бандурного мистецтва від другої половини XVIII до першої половини XXI століття.

Наукова новизна і значимість одержаних результатів дисертації полягає у тому, що:

- дисертантка вперше систематизувала історіографічну розробку теми дослідження;
- було висунуто власне наукове припущення про походження бандури та поширення її на українських землях.
- запропоновувано авторський підхід щодо періодизації розвитку бандурного мистецтва в Україні;
- висвітлено на основі окремих прикладів створення та розвиток капел бандуристів у XX – на початку XXI ст.;
- здійснено спробу дослідження історичної географії бандурних осередків;
- визначено перспективи розвитку бандурного мистецтва в контексті вітчизняного та зарубіжного досвіду у вигляді чітких пропозицій.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання матеріалів під час проведення наукових розвідок з історії України, історії української культури, краєзнавства. Робота дозволяє привернути увагу дослідників з історії музики та мистецтвознавства.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків, списку використаних джерел та літератури і додатків. Матеріали наукового дослідження викладено на 317 сторінках, із них основна частина – 216 сторінок. За своєю структурою робота відповідає чинним вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Результати дослідження висвітлені у 9 публікаціях: 4 з них у фахових виданнях України, 1 – у колективній монографії, 3 – у збірниках наукових праць та матеріалів конференцій, 1 – у науково-популярному часописі. Дисертантка виступила на 7 всеукраїнських та 1 міжнародній конференціях, що є достатнім.

У вступі доведено актуальність проблеми, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету й завдання, які між собою узгоджуються, подано хронологічні та географічні межі дослідження, висвітлено наукову новизну, практичне значення та інформацію про особистий внесок.

Запропоновані три розділи дисертації, які логічно побудовані та розкривають основний зміст теми. У **першому розділі** Валерія Клапчук виділяє три етапи в історіографії розвитку бандурного мистецтва: «імперський», «радянський» та «сучасний» (с. 19), подаючи об'ємну кількість праць з історії, мистецтвознавства, етнографії, присвячених постатям кобзарів та бандуристів, їх мистецтву та музичним інструментам, освітньому простору та репертуару. Зазначимо, що авторка залучає до аналізу праці іноземних дослідників про бандурництво в Україні, а також публікації українських вчених за кордоном. Джерельну базу дослідження висвітлено за видами джерел та хронологічним принципом (с. 55), наведено їх коротку характеристику. Виокремлено методологічні засади дослідження проблеми бандурного мистецтва, які включають загальні наукові методи, спеціальні історичні та міждисциплінарні (с. 60 – 64).

У **другому розділі** «Історичні та соціокультурні аспекти розвитку бандурного мистецтва» (с. 65 – 161) подається аналіз еволюції бандури і кобзи XVI – XVIII ст. із використанням детального опису та застосуванням термінології з галузі музикознавства. Авторкою запропонована періодизація розвитку бандурного мистецтва в Україні, а також детальна характеристика кожного із етапів. Визначено історичну географію бандурних осередків, де виділено Волинь, Галичину, Харківщину, Полтавщину, Закарпаття та Кубань. Авторка аналізує особливість бандурного мистецтва у згаданих регіонах. Варто відзначити, що дослідниця акцентує увагу на тяглоті традицій бандурництва Кубані з прив'язкою до козацьких традицій та ролі етнічних українських земель. Подано історію створення та розвиток українських капел бандуристів у XX – на початку XXI ст., деталізуються жанри та форми бандурного виконавства як важливі складові бандурного мистецтва. Значна увага приділена персоніфікації

бандуристів та висвітленню їх діяльності, наприклад, О. Вересаю, Г. Хоткевичу, В. Герасименку, Г. Ільченку, родині Кравченків, а також авторка відкриває менш відомі імена. Дослідниця піднімає гендерний аспект та підмічає, що до початку ХХ століття бандуристами були лише чоловіки.

У **третьому розділі** «Сучасні тенденції розвитку бандурного мистецтва» (с. 162 – 211) авторка характеризує тенденції, пов'язані з академічним розвитком бандурного виконавства, коли воно переходить на професійний рівень та припадає на другу половину ХХ століття. Висловлює чіткі рекомендації для покращення розвитку бандурного мистецтва в Україні (7 пунктів) та за кордоном (5 пунктів). Дослідниця наводить перелік фестивалів та конкурсів в Україні та за її межами, де учасники, про яких авторка теж згадує, мають можливість представляти кращі зразки бандурної творчості.

Залучення потужної історіографічної бази, вагомих публікацій різних галузей із досліджуваної тематики дозволило авторці проаналізувати стан проблеми й викласти отримані результати. Наукові положення, сформульовані в дисертації, ґрунтуються на значній кількості фактичного матеріалу. Робота написана доступною мовою, читається легко, текст дисертації викладений в логічній послідовності та відзначається високим науково-теоретичним рівнем. Кожен розділ закінчується змістовними висновками й узагальненнями, які є цілком обґрунтованими.

Загальні висновки відповідають меті й завданням дисертаційної роботи. Схвально, що авторка не тільки висвітлює наукову новизну одержаних результатів, а й накреслює перспективи розвитку бандурного мистецтва як в Україні так і за кордоном.

Додатки стають важливим доповненням та візуальним висвітленням головних положень змісту роботи. Більш детально знайомлять зі згаданими музичними інструментами, персоналіями бандуристів і кобзарів, а також демонструють народну творчість на прикладі різних інтерпретацій картини «Козак Мамай», де центральним сюжетом є козак із кобзою чи бандурою.

Анотація повною мірою відбиває зміст роботи і не містить тверджень чи ідей, які не наведено в основному тексті дисертації. Текст праці – змістовний, виклад здійснено літературною мовою, витримано науковий стиль.

Позитивно і схвально оцінюючи роботу Клапчук Валерії Миколаївни в цілому, доцільно звернути увагу на окремі недоліки й недостатньо використані можливості в оформленні тексту, а також дискусійні питання. Зауваження опонента мають рекомендаційний характер та зводяться до таких позицій:

1. У роботі здійснено детальний огляд історіографії, проте інколи увага дослідниці зміщується від бандурництва до опису праць, присвячених вивченню дум та кобзарства. Це не є помилкою, проте потребує більш детальної прив'язки до теми.
2. Джерельна база дослідження на контрасті з історіографією, виглядає слабше. Було б доречно її розширити у майбутніх дослідженнях.
3. У п. 2.3 «Історична географія бандурних осередків» авторка виділяє такі регіони як Волинь, Харківщина, Галичина, Кубань (с. 109), але у тексті, окрім згаданих, характеризує також Рівненщину (с. 112), Миргородщину (с. 114) та Закарпаття (с. 126).
4. На нашу думку, варто було б приділити більше уваги висвітленню бандурного мистецтва у другій половині XVIII століття, коли, за словами здобувачки відбувається «остаточне оформлення розмежування між кобзою і бандурою» (с. 91), щоб глибше розкрити історичні умови такого процесу.
5. Оскільки тема є міждисциплінарною та вузькоспеціалізованою, було б доречним додати словник термінів або більш широке пояснення в тексті таких понять: «деки», «обечайка», «стрій приструнків», «звукоряд», «хордофон», «рапсоди».
6. Зустрічаються поодинокі граматичні та пунктуаційні помилки по всьому тексту.

Зважаючи на зазначені вище положення аналізу роботи, можна зробити висновок, що дисертація **Клапчук Валерії Миколаївни** «*Бандурне мистецтво*

України середини XVIII – початку XXI ст.: соціокультурний вимір» є завершеним, цілісним та самостійним дослідженням. Вважаємо, що дисертаційна робота за змістом, актуальністю, рівнем наукової новизни, практичним значенням і характером висновків відповідає галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 032 Історія та археологія, та вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, п. 6 «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»), а її авторка – Клапчук Валерія Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 Історія та археологія.

Офіційний опонент:

доктор філософії, доцент

кафедри історії та етнології України

Українського державного університету

імені Михайла Драгоманова

О.М. Перепелюк

Handwritten signature: О.М. Перепелюк ОМ
Handwritten signature: Т.А. Жижко

